

PhDr. Alena Plessingerová, CSc.

(17. 1. 1928 – 16. 3. 2023)

V březnu letošního roku přišla česká etnografická obec o jednu ze svých výrazných osobností, které pomáhaly utvářet podobu oboru ve druhé polovině 20. století, PhDr. Alenu Plessingerovou, CSc.

Profesní život Aleny Plessingerové byl, s výjimkou krátkého působení ve Státním památkovém úřadě, kde pracovala po absolvování studií národopisu a slovanské filologie na FF UK, spjat především s Národopisným oddělením Národního muzea. Působila zde po dlouhá desetiletí od roku 1952 až do počátku 90. let a v období 1968 až 1986 jej také vedla. Pamětníci z řad jejích kolegů vzpomínají na tento čas jako na zvláště činnou dobu, kdy oddělení pořádalo nebo spolupřádalo řadu tematických výstav, mělo bohatou publikační činnost a úzce spolupracovalo s odbornou i laickou veřejností včetně folklorních souborů, ÚLUV a dalšími soudobými představiteli tradice lidové kultury. Bylo i její zásluhou, že se tehdy podařilo realizovat vícero zahraničních výstav československého lidového umění, a to na obou stranách zelené opony.

Odborně se zaměřovala na řadu témat spojených s materiálními i duchovními stránkami lidové kultury; jedním z jejích prvořadých témat bylo například studium lidového stavitelství a bydlení, kde často spolupracovala s Josefem Vařekou. Zajímala se ale také o lidové zvyky a umění, kterému věnovala několik výstavních projektů. Za zmínku zde stojí, že neopomíjela ani nové podoby těchto fenoménů a představila veřejnosti mimo jiné práce současných lidových řezbářů nebo díla Alžběty Landsfeldové a Rudolfa Dzurka. Její terénní výzkum a výstavní aktivity se přirozeně spojovaly i s rozšiřováním muzejních sbírek. Etnografické oddělení Národního muzea díky ní dnes disponuje rozsáhlými soubory předmětů získaných v rámci systematických sběrů, které prováděla v 50. a 60. letech v souvislosti s přípravou své doktorské a kandidátské dizertace zejména na východní Moravě, v Javorníkách a v Horním a Dolním Pováží. Srovnatelné výzkumně-sběratelské činnosti se ale také věnovala například na Turnovsku, Českokrumlovsku nebo ve Slezsku. Významně napomohla rovněž rozšíření fondu betlémů, kterým v letech 1966 až 1973 věnovala celkem osm různých výstav.

Kromě svého muzejního působení byla i jednou z neaktivnějších osob Národopisné společnosti, jejíž čestnou členkou se stala, a její jméno nese *Dárcovský fond PhDr. Aleny Plessingerové, CSc., a PhDr. Josefa Vařeky DrSc.*, který slouží k podpoře studentských terénních výzkumných projektů a jehož vznik podpořila štědrými dary. Připomenout můžeme i její členství v mezinárodním komitétu UNICEF v 70. letech nebo dlouhodobé působení v redakčních

radách odborných periodik a v poradních komisích řady institucí od Ministerstva kultury po různá česká muzea.

Odchod Aleny Plessingerové je smutnou událostí, která nevyhnutelně vyplývá z povahy lidského života. Lze ale konstatovat, že v jejím případě šlo o život naplněný a že odborné dědictví, které svým následovníkům zanechala, i sbírky, které se jí podařilo systematicky ustavit a zpracovat, budou ku prospěchu ještě mnoha budoucím generacím.

Výběrová bibliografie Aleny Plessingerové

Bačování na papradských kopanicích. *Český lid* 38, 1951, s. 118–126.

Studujeme lidový oděv. *Český lid* 42, 1955, s. 170–179.

Materiály k lidovému stavitelství v Morávce a okolí u Frýdku. *Národopisný věstník československý* 33, 1956, č. 3–4, s. 335–368.

Vrkoč. Příspěvek ke studiu zimních obyčejů. *Český lid* 45, 1958, s. 82–84.

Vývoj lidového interiéru a bydlení ve slovenských dědinách pod Javorníky. In: *Ľudové stavitelstvo a bývanie na Slovensku*. Bratislava: SAV, 1963, s. 179–241.

Vývoj topeniště, jeho využívání a význam ve slovenských obcích pod Javorníky. *Sborník Národního muzea v Praze, řada A – historie*, 1963, s. 149–235.

Lidoví řezbáři Pavol Bavlna ze Štiavniku a Josef Chvála z Prachatic. *Český lid* 53, 1966, s. 211–233.

Lidové jesličky ze sbírek Národopisného muzea v Praze. Praha: Národní muzeum, 1969.

K otázce architektury zemědělských usedlostí pozdního středověku v Čechách. *Vlastivědný sborník Podbrdská* 8–9, 1977, s. 218–229 (s J. Vařekou).

Ruská lidová řezba a malba na dřevě 17.–20. století ze sbírek Státního historického muzea v Moskvě. Praha: Národní galerie, 1979.

Zasięg karpackich elementów budownictwa mieskalnego na terytorium Moraw zachodnich i Czech. *Etnografia Polska* 25, 1981, s. 133–144 (s J. Vařekou).

Objev vyobrazení českého roubeného domu z konce 15. století. *Český lid* 69, 1982, s. 210–218 (s J. Vařekou).

Čižba v Krkonoších a krkonošském podhůří. *Časopis Národního muzea – řada historická* 151, 1982, s. 184–199.

Hrnčířské náhrobní štítky v Chlumu u Třeboně. *Časopis Národního muzea – řada historická* 152, 1983, s. 131–143.

Židle v lidovém interiéru. *Časopis Národního muzea – řada historická* 155, 1986, č. 3–4, s. 167–179.

Mobiliář vesnického domu v Čechách od konce středověku do počátků národního obrození. *Český lid* 75, 1988, s. 202–211 (s J. Vařekou a L. Petráňovou).

Bouře a hromový kámen v lidových představách, víře a obyčejích. In: *Kult a živly. Studie Slováckého muzea* 4/1999. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1999, s. 207–213 (s J. Vařekou).

Dřevěné kostely, kaple, zvonice v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. In: *Etnologia a kulturné dedičstvo. Zborník venovaný jubileu Soni Kovačevičovej*. Bratislava: Ústav etnologie SAV, 2011, s. 117–128.

Vybrané výstavní projekty

Současní lidoví řezbáři. Národopisné muzeum NM, 1966.

Obrázky Alžběty Landsfeldové ze Strážnice. Národopisné muzeum NM, 1967.

Lid Československa očima národního umělce Karla Plicky. Národopisné muzeum NM, 1975.

Stará dělnická Praha. Národopisné muzeum NM, 1976–1977.

Láska a svatba v lidovém umění. Národopisné muzeum NM, 1982–1983.

Jan Pohunek

Etnografické oddělení NM Praha

PhDr. Alena Plessingerová, CSc., bývala pro mne od poloviny padesátých let 20. stol. (tedy od svých 19 let) vzácným příkladem člověka, který se odvažoval zkoumat způsob života a kulturní tvorbu osobností žijících v prostředí prostých venkovanů. Bylo mi to blízké, protože i u nás doma (ať už v Adamově u Brna anebo na okraji Hanspaulky v Praze) při častých návštěvách rodin sourozenců mé maminky, otce a dalších příbuzných (oba pocházeli z venkova střední Moravy) jsem býval svědkem rodinných debat. Jejich vzpomínky dosahovaly až ke druhé polovině 19. století. V Praze jsem rád chodíval do národopisného muzea a věděl jsem, že Alena bydlí ve vile, která dominovala na střešovickém hřebenu, který jsem měl před očima, když jsem běžel od svého bydliště (z Hanspaulky v pražských Dejvicích) dolů k tramvaji na Hadovku.

Protože moji rodiče pocházeli z venkova severního a východního okolí Brna a já v dětských letech jsem se „vzdělával“ také v rodinách jejich sourozenců, tak jsem si od dětství všiml krajových rozdílů nejen nářečních, ale i v tehdejší způsobu života. Proto mne zajímaly Aleniny publikované texty a od studia historie mne přitáhly k odskokům na katedru etnografie a častým návštěvám Národopisného muzea v Praze na Smíchově, kde pracovala. Tyto kontakty vyústily také v přátelství a odbornou spolupráci. Moje oborová publicistika se od historie stále více klonila k etnografii. Od dosažení dospělosti v 18 letech jsem chodíval ze strážnických slavností pěšky do středního Pováží a pak na horní Oravu, kde jsem u jedné bezdětné rodiny pomáhal při kosení luk a prací se senem až po uložení ve dvoře. Také jsem po celé léto spával většinou v senících. To jsem mnohokrát obešel velký kus středního Slovenska a jižního Polska, až jsem se nakonec s manželkou usadil na Oravě a pracoval v tamním muzeu (současné

založil a vybudoval Múzeum oravskej dediny i Múzeum liptovskej dediny), řadu let spolupracoval s Krajským střediskem památkové péče v Banské Bystrici, než jsem se s manželkou usadil v Rožnově pod Radhoštěm a pracoval v tamním Valašském muzeu v přírodě. Takže stálé kontakty s Alenou Plessingerovou i po dobu mého slovenského působení navazovaly také na její etnografickou činnost a při návštěvách rodičů v Praze jsem ji obvykle vyhledal na zajímavé debaty, na jaké se v životě nezapomíná.

Jiří Langer

Rožnov pod Radhoštěm

Kruh se uzavřel: se vzpomínkou na Věru Kovářů

Počátkem letošního května oslavila Věra Kovářů v kruhu svých blízkých již devadesáté první narozeniny; jen tři dny po jejich završení dospěla ale její pozemská dráha k definitivnímu konci. Když jsme se s ní v pátek 19. května 2023 v brněnské katedrále sv. Petra a Pavla loučili, pestrá skladba účastníků smuteční bohoslužby symbolicky odrážela široké pole působnosti této etnografky a čestné členky České národopisné společnosti. Vedle rodiny, přátel a členů farního společenství zde byli hojně zastoupeni pracovníci památkové péče, muzeí a dalších odborných institucí, nechyběli ani členové folklorních souborů napříč téměř celou Moravou. Zazněly přitom četné vzpomínky, v nichž byly opakovaně zmiňovány tytéž atributy osobnosti Věry Kovářů: vitalita a temperament, ochota naslouchat a být nápomocna, niterný vztah k folklóru. Mnohým jistě vyvstal obraz, který jsme mohli ještě před několika lety, rok co rok, spatřit na Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici. Drobná energická žena s batůžkem na zádech v červnovém úpalu neúnavně křižovala festivalový areál. Neopomenula přitom navštívit ani ta nejzazší zákoutí folklorního dění v Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy. Se zvědavostí, vlastní jí do posledních okamžiků života, sledovala zdejší pořady, po jejich odeznění dokázala pochválit, ale s grácií vznést i drobné výtky a připomínky.

Věra Kovářů nebyla kabinetní vědec, byl to člověk terénu. Od chvíle, kdy jí prof. Antonín Václavík zadal pro připravovanou regionální monografii Valaška výzkum tradičního stavitelství na Rožnovsku, stal se terén polem její celoživotní působnosti – ať již v roli muzejnice, pracovnice památkové péče i coby aktivní členky folklorního hnutí. I v požehnaném věku nelenila nasednout na vlak či autobus a vydat se na další terénní výzkum, odborná setkání, jednání různých komisí a rad či folklorní vystoupení.